

N:o 212.

Af herr **J. E. Granlund**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt lönereglering för de vid dem anställda lärare.

Frågan om en för det praktiska lifvets behof mera lämpad undervisning vid våra skolor har länge väntat på en tillfredsställande lösning. Gång efter annan har såväl i tidningspressen som vid läraremöten och i pedagogiskt intresserade kretsar spörsmålet afhandlats från skilda synpunkter. Och allt mer har den öfvertygelsen mognat, att man, för så vidt den grundsatsen skall i sin fullaste mening förverkligas, *att vi böra lära för lifvet, ej för skolan*, beträffande ämnesurvalet måste mera än hittills taga hänsyn till det, som för det praktiska lifvet är nyttigt och användbart, eller med andra ord det, som hvarje människa, i hvilken samhällsställning hon än må befinna sig, har *direkt* gagn utaf i fullgörandet af sina plikter mot familjen, kommunen och staten.

Utgående från den synpunkten har man sålunda till undervisningsämnena i våra folkskolor och allmänna läroverk velat såsom fullt berättigade hänföra sådana saker som stats- och kommunalkunskap, fysiologi och hälsolära m. m. De, hvilka motsatt sig en sådan reform, hafva härvid anfört, att dessa ämnen visserligen hafva sitt stora berättigande och kunna vara ofantligt nyttiga och nöjsamma för den mognade mannen och kvinnan, men ligga icke för barnaålderns mottaglighet och att man måste noga akta sig för att belasta skolan med för många läroämnen, alldenstund det lätt kunde hända, att man finge för dyrt betala öfvervikten i form af öfveransträngning, ytlighet m. m.

Hvad den förra invändningen eller att förenämnda ämnen ej skulle ligga för barnaålderns mottaglighet angår, så torde den i fler-

talet fall ej kunna motsägas, för så vidt man nämligen tänker på den egentliga barnåldern, d. v. s. barnen intill 10 à 11 års ålder. Men efter den tiden böra normalt utvecklade barn hafva vunnit den förståndsmognad, att de utan större svårigheter kunna tillgodogöra sig den i dessa ämnen meddelade undervisningen, då denna nämligen gifves på ett rätt sätt. Och med den undervisningsskicklighet, som flertalet af vår lärarekår nu äger och som vi väl få hoppas än ytterligare skall utvecklas genom förbättrade lärareutbildningsanstalter och de tekniska hjälpmedel, som numera stå till buds för att göra ett ämne, äfven af svårfattlig beskaffenhet, populärt och intressant, torde ej öfverstigliga hinder möta för en fruktbarande undervisning i dessa ämnen äfven för barn under nu nämnda ålder. Åtskilliga andra ämnen, som länge stått på skolskemat och njutit faderlig omvårdnad, fordra minst lika stor tankeanstängning.

Om utrymmesskålet skall jag yttra mig nedan.

I Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk har visserligen förenämnda nyttighetssynpunkt i viss grad kommit till synes, i det att slöjd (frivilligt) samt grunddragen af stats- och kommunalkunskap upptagits i kursplanen. Senare tidens sträfvan att låta flera ämnen, som äro till omedelbar nytta för medborgaren vid utöfvandet af hans plikter i samhället, få en plats på skolskemat, har sålunda, det må villigt erkännas, af regeringen blifvit beaktad. Och man får väl hoppas, att det ökade timantal, som blifvit historien tilldelad, företrädesvis skall användas för att bringa lärjungarna denna samhällskunskap.

Ett ämne, som väl bort intaga ett af de främsta rummen på skolans läroplan, har likväl enligt min åsikt kommit i ett slags skymundan — jag menar ämnet *fysiologi och hälsolära*. Det kan ej vara godt för vårt folk och till båtad för vårt undervisningsväsen att i detta viktiga och allt för länge försummade ämne endast »några grundbegrepp», såsom det heter i den kungl. propositionen, *) skola meddelas landets ungdom. Ty det är väl alldeles påtagligt, att ungdomen, som kanske mer än andra åldrar är utsatt för ogynnsamma yttre inflytelser, hvilka sträfva efter att försvaga dess kropps-konstitution och göra den oförmögen att draga verklig nytta af sina mer eller mindre mödosamt förvärfvade kunskaper, och som efter fullbordade studier på allvar skall upptaga lifvets ofta nog hårda kamp, bör göras så mycket som möjligt förtrogen med de medel, som bereda densamma ett godt själf försvar.

*) Se sid. 109.

Vi motionera om åtgärders vidtagande för att hämma syfilis, lungsot, alkoholism, tandröta m. m., sedan dessa sjukdomar tagit nära öfverhand, och stora summor äskas och beviljas till botande af de refvor, som i många fall ha endast okunnighet och brott mot fysiologiens lagar att tacka för sin förekomst; men vi vidtaga inga eller åtminstone temligen opraktiska åtgärder för att borttaga denna okunnighet och därmed göra vårt folk försvarskraftigt mot dessa inre fiender. Vi må då ej håller förundra oss öfver, att släktet blir degeneradt, nervöst, lätt faller offer för alkoholism, lungsot, syfilis och allehanda bakterier, hvilka ej ett ögonblick underlåta att hamra på den bräckliga kroppshyddan. Här gäller framförallt den sanningen, att det är bättre förekomma än bota.

Jag vill med detta ingalunda hafva sagt, att kunskap i fysiologi och hälsolära skulle förekomma alla skröpligheter. Sådant lifvet nu gestaltat sig för flertalet, tvingar det ofta människan att öfverskrida hälsans lagar, hvarjämte mången, äfven med insikt om hvad hans kropp sundt är och trots sin bättre öfvertygelse, på grund af inboende böjelse eller af likgiltighet, sannolikt ofta kommer att, såsom hittills, bryta mot hälsolärans bud. Men hvad jag är fullt öfvertygad om, det är, att kunskap uti dessa ämnen skall möjliggöra ett förnuftigare lefnadssätt och därmed också förhindra en mängd sjukdomar.

Så länge likväl som endast *grundbegreppen* — hvarmed man torde få förstå det allmännaste — af hälsoläran skall meddelas i våra skolor; så länge som detta ämne kan meddelas efter godtfinnande och vid »lämpliga tillfällen» under de åt naturkunnighet anslagna lärotimmarna; så länge som goda och särskilda läroböcker i fysiologi och hygien ej äro anbefallda till bruk vid våra skolor; så länge som detta ämne ej har bestämd tid åt sig anslagen på timplanen; så länge som i fysiologi och hygien ej fordras lika omfattande kunskaper som i andra skolans läroämnen, t. ex. zoologi och botanik, och ej håller betyg häri kräves vid afgangsexamen — så länge förmenar jag att resultatet af undervisningen blir *otillfredsställande*.

Detta har man på flera ställen i utlandet insett och skyndat sig att rätta felet. I Norge är sålunda genom undervisningsplanen af år 1897 föreskrifvet, att i middelskolens högsta åldersklass en timme i veckan skall egnas åt undervisning i människokroppens anatomi, dess organers förrättningar samt hälsolära. Särskildt påpekas där vikten af en grundlig undervisning om rusdryckernas natur och verkningar. Vid afgangsen från middelskolen pröfvas också lärjungarna i hälsolära såsom ett särskildt examensämne. Men ej blott i middelskolen utan äfven i

gymnasiets första årsklass skall undervisning i fysiologi och hälsolära meddelas i sammanlagdt 36 timmar.

Äfven i Frankrike har detta ämne fått ett bestämdt timal åt sig anslaget. I dess mellanskolas högsta årsklass skall undervisning i fysiologi lämnas *en* timme i veckan under hela skolåret, hvarjämte en utvidgad kurs i djur- och växtfysiologi förekommer i skolans högre klasser.

Den mest omfattande undervisning i förberörda ämne förekommer likväl i Nordamerikas Förenta Stater, föregångslandet i detta likasom i så många andra hänseenden. Goda läroböcker i fysiologi och hygien äro utarbetade och antagna till bruk i skolorna, ämnet förekommer i de flesta klasserna, lärarne måste aflägga en tillfredsställande examen i fysiologi och hygien med särskildt fästadt afseende på rusdryckernas natur och verkningar på människokroppen. Undervisningen öfvervakas strängt.

Jag har med dessa exempel velat visa, att man i utlandet insett frågans stora betydelse och kunnat bereda ämnet ett rum, ja, till och med ett framstående rum på läroplanen. I vårt lands skolor trängas visserligen ämnena om hvarandra, men detta torde de väl också hafva gjort i Norges, Frankrikes och Amerikas skolor. Genom god vilja kan mycket uträttas. Blott man erkänner sakens berättigande och inser, att det är ett vitalintresse, som här framskjutits, skall nog plats för ämnet kunna beredas äfven på det svenska skolskemat. Till en början finnes nog möjlighet till en större koncentring af ämnena, isynnerhet omkring geografin, hvarigenom åtskillig tid kunde inbesparas. En omläggning af undervisningsplanen i zoologi och botanik i den riktningen, att undervisningen mera ordnades omkring naturliga lefnads-samfund, »natursamhällen», än omkring systemets olika grupper, och ett strängare utsöndrande af det oväsentliga skulle säkerligen bidra till att göra undervisningen mera intressant och att tid inbesparades.

Man skulle äfven möjligen kunna invända, att ett flertal af våra lärare i naturkunnighet sakna nödig kompetens att undervisa i fysiologi, särskildt då det gäller att med experiment klargöra de olika fysiologiska funktionerna. Om nu denna invändning är riktig, så kan likväl anmärkas, att en lärares kärlek och entusiasm för ämnet, hvilken jag förutsätter skall finnas hos vår lärarekår i lika rikt mått som hos utlandets, skall i många fall ersätta hvad som brister i utbildningen. Och skulle äfven staten här måst ekonomiskt stödjande träda emellan, vore det ej några bortkastade penningar. De utsattes blott på ränta och skulle i rikt mått återgåldas genom ökad hälsa och sundare lifsglädje

hos vårt folk. Jag tillåter mig härvid att hänvisa till hvad laborator Thunberg härom yttrat i 27:de häftet af tidskriften I Vår Tids lifsfrågor.

Till sist torde jag kanske böra påpeka, att det viktiga spörsmålet om alkoholundervisningen svårligen kan tillfredsställande lösas annat än i samband med införande af undervisning i fysiologi och hälsolära. Undervisningen om rusdryckernas natur och verkningar på människokroppen förutsätter kännedom om kroppens organer och står i mycket nära samband med öfriga delar af hälsoläran, af hvilken den utgör en del, men en viktig del. Denna undervisning bör hälst ansluta sig till redogörelsen för de olika fysiologiska verksamhetsyttringarna, såsom matsmältningen, muskelrörelsen, blodcirkulationen o. s. v. Endast på så sätt torde man komma ifrån den osäkerhet och det famlande, som hittills utmärkt alkoholundervisningsspörsmålet och troligen endast på det sättet kan man vänta sig ett godt resultat. Den kända amerikanska nykterhetskämpen mrs Mary Hunt säger härom: »För att förstå, hvilka följder det för med sig att kränka hygieniska lagar i allmänhet, men särskildt hvilka följder bruket af alkoholiska drycker och andra narkotiska ämnen har, måste lärjungarna veta något om fysiologi och hygien i allmänhet; därför måste detta studium införlifvas med dessa ämnen.»

Gifvet är, att, om ämnet får en själfständig ställning och utsträcker till ett flertal klasser, särskild lärobok, skild från de i zoologi begagnade, måste komma till användning. Och då för de högre klasserna, i gymnasiet, kursen, såsom jag föreställer mig, måste vidgas, så synes också följa däraf, att olika läroböcker böra komma till användning i de olika skolformerna såsom det nu redan sker i en del andra ämnen t. ex. historia. Huru en sådan lärobok bör vara beskaffad, tillkommer mig icke här att orda om; men då i läroverkskommittébetänkandet kapitlet *om rusdryckernas natur och verkningar tyckes vara bortglömt* eller åtminstone ej särskildt berördt, tillåter jag mig påpeka, att i de hygieniska läroböcker, som komma att begagnas, för den händelse mitt förslag vinner Riksdagens bifall, ämnet får den framskjutna plats, det så väl förtjänar.

På grund af hvad jag sålunda anført, får jag vördsamt hemställa,

det Riksdagen ville besluta,
att i kurs- och timplanen för den ifrågasatta sam-
och realskolan samt gymnasiet ämnet fysiologi och
hygien upptages såsom ett själfständigt ämne;

att undervisning häri skall meddelas i *alla* klasserna af real- och samskola samt i de två nedersta klasserna af gymnasiet;

att undervisning i fysiologi och hygien skall meddelas minst en timme i veckan efter särskild lärobok och att lärjungarna erhålla betyg i ämnet såsom i öfriga skolämnena.

Stockholm den 27 februari 1904.

J. E. Granlund.